ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Μακεδονικά

Τόμ. 17, Αρ. 1 (1977)

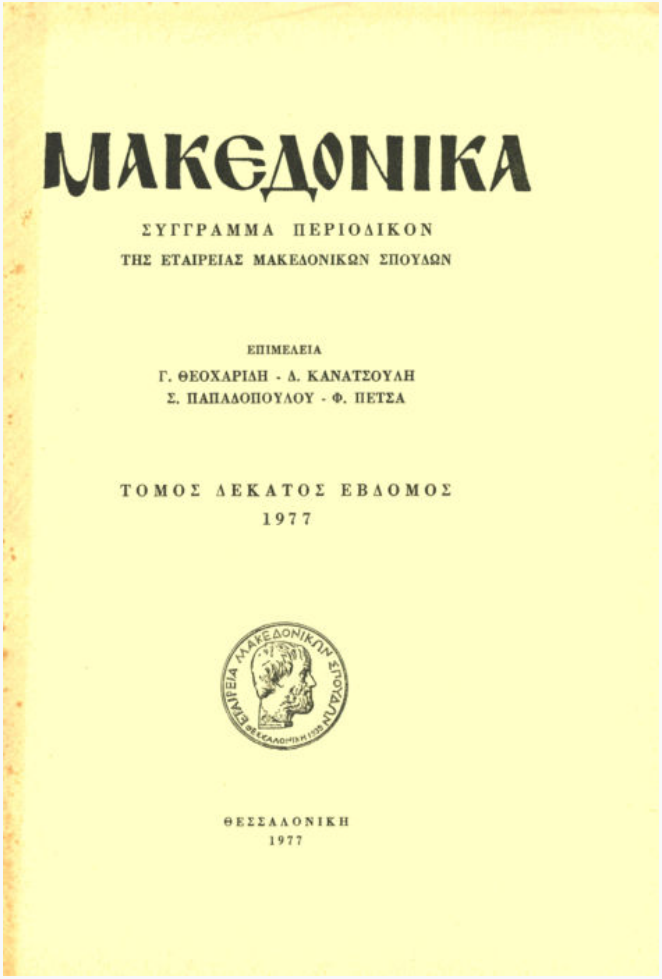

Γ. Καφταντζή-Θ. Τενεκετζή, Η ιστορία της Ηρακλείας Νομού Σερρών και Λαογραφικά Ηρακλείας

Αθαν. Αγγελόπουλος

doi: 10.12681/makedonika.390

Copyright © 2014, Αθαν. Αγγελόπουλος

Άδεια χρήσης Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αγγελόπουλος Α. (1977). Γ. Καφταντζή-Θ. Τενεκετζή, Η ιστορία της Ηρακλείας Νομού Σερρών και Λαογραφικά Ηρακλείας. *Μακεδονικά*, *17*(1), 468–469. https://doi.org/10.12681/makedonika.390

Δεύτερον, ἡ πληροφορία τοῦ συγγραφέως (σ.18), ὅτι τὸ χωρίον ἠρίθμει ἄνω τῶν 4.000 κατοίκων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ἐλέγχεται ἀνακριβής, διότι, συμφώνως πρὸς ἀπογραφὴν τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ 1911, πρωτοβουλίᾳ τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἡ Μπάλτζα εἶχε, τὸ 1911, 446 οἰκίας, 996 ἄρρενας καὶ 979 θήλεις, σύνολον δηλαδὴ κατοίκων 1975 (βλ. Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, Φάκελ. 936).

Τέλος, ἀξιόπιστον ἀρχειακὸν ὑλικὸν περὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου τὰ χωρία: Μπάλτζα, Μπαλάφτσα, Δαοὺτ-Μπαλῆ, Νεοχωρούδα, Γραδεμπόριον, Ἀσβεστοχώρι, Δουδουλάρ, Λιγκοβάνη καὶ Σωχός, ἀπόκειται εἰς τοὺς φακέλους 537, 538, 539β, 539δ, 540β, 541α, 543, 933, 934, 1050, 1051, 1052, 1056 καὶ 1057 τοῦ προμνημονευθέντος ἀρχείου, τὸ ὁποῖον ἀξιοποιούμενον θὰ διεφώτιζεν ἐπὶ πλέον τὴν κοινοτικήν, τὴν ἐκκλησιαστικήν, τὴν ἐκπαιδευτικὴν καὶ τὴν ἐν γένει ἐθνικὴν κατάστασιν τοῦ νευραλγικοῦ τούτου γεωγραφικοῦ διαμερίσματος τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος μέχρι τῶν βαλκανικῶν πολέμων.

Ἵδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ΑΘΑΝ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Γ. Καφταντζῆ - Θ. Τενεκετζῆ, Ἡ ἱστορία τῆς Ἡρακλείας Νομοῦ Σερρῶν καὶ Λαογραφικὰ Ἡρακλείας, Σέρρες 1973, σελ. 297.

Ὅπως ἡ «Ἱστορία τῆς Μπάλτζας» τοῦ Δ. Καμπασακάλη, οὕτω καὶ ἡ «Ἱστορία τῆς Ἡρακλείας» τῶν Γ. Καφταντζῆ - Θ. Τενεκετζῆ ἔρχεται νὰ πληρώσῃ κενὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας. Ἐν προκειμένῳ, δίδεται συνολικὴ καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν πληρεστέρα εἰκὼν τῆς ἱστορίας εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐργασίας (σ. 9-248) καὶ τοῦ λαογραφικοῦ πλούτου εἰς τὸ δεύτερον μέρος αὐτῆς (σ. 249-297) τῆς ζωντανῆς ἐπὶ τουρκοκρατίας ἑλληνικῆς κοινότητος Τζιουμαγιᾶς (νῦν Ἡρακλείας), τοῦ καζᾶ Δεμὶρ-Ἰσὰρ εἰς τὸ σαντζάκιον Σερρῶν.

Θὰ ἐξάρω τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τῆς ἐργασίας, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν κοινοτικήν, τὴν ἐκπαιδευτικήν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν κατάστασιν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Τζουμαγιᾶς ἐπὶ τουρκοκρατίας, τὰ ὁποῖα, ἐξ ἄλλου, εἶναι καὶ τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα. Τὸ δεύτερον μέρος συγγραφὲν ὑπὸ τοῦ Θ. Τενεκετζῆ, δὲν θὰ μὲ ἀπασχολήσῃ λόγῳ ἀναρμοδιότητος.

Κοινότης Τζουμαγιᾶς. Μέχρι τοῦ 1894 τὸ ἑλληνοβλαχικὸν στοιχεῖον Τζουμαγιᾶς, ἐγκατασταθὲν ἐκεῖ περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἐκ Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου, ἦτο διηρημένον εἰς δύο συνοικισμούς, ἀνταγωνιζομένους ὁ εἷς τὸν ἄλλον, τὸν Αὔγουστον ὅμως τοῦ 1894 διὰ τοῦ «Κανονισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος Δζουμαγιᾶς-Βαϊρακλῆ», ἐπικυρωθέντος ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐπῆλθεν ἡ συνένωσις τῶν δύο τούτων συνοικισμῶν μὲ λίαν θετικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ αὐτόθι ἑλληνικοῦ στοιχείου. Τὸ κείμενον τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου κανονισμοῦ δημοσιεύεται τὸ πρῶτον εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν, ὡς μία μοναδικὴ πηγὴ διὰ τὴν κατάστασιν τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς αὐτῆς (σ. 81-88), ὅπως οὗτος προβάλλει μέσῳ τοῦ κοινοτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος τῆς περιόδου αὐτῆς. Ὁ κανονισμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ 9 ἄρθρα, ὑπογραφόμενα ἀπὸ 68 ἀντιπροσώπους, αἱ ὑπογραφαὶ τῶν ὁποίων βεβαιοῦνται ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Μελενίκου Κωνσταντίνου (1894-1899). Ἡ σημασία τῆς ἱδρύσεως τῆς νέας κοινότητος Τζουμαγιᾶς, μὲ ἕνα κανονισμὸν ἀνταποκρινόμενον εἰς τὰς τότε περιστάσεις, ὑπῆρξε μεγάλης σπουδαιότητος διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν ἰδίᾳ τῶν ξένων προπαγανδῶν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Σχολικὴ κατάστασις. Δίδεται (σ.116-126) λεπτομερὴς πίναξ διδασκάλων μετὰ βιογραφικῶν στοιχείων ὅσων ὑπηρέτησαν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Τζουμαγιᾶς κατὰ τὴν περίοδον 1883-1916. Καὶ ἡ κοπιώδης προσφορὰ αὕτη τοῦ συγγραφέως τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐργασίας συμβάλλει, ὁπωσδήποτε, εἰς τὴν περαιτέρω ἔρευναν τῆς σχολικῆς κινήσεως εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τῆς τουρκοκρατίας εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Ἡ Τζουμαγιὰ ἐξειλίχθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς χειμερινὴν ἕδραν τοῦ ἑκάστοτε μητροπολίτου Μελενίκου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ συγγραφεὺς τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐργασίας παραθέτει λεπτομερεῖς ἐπισκοπικοὺς καταλόγους τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Τζουμαγιᾶς μέχρι σήμερον, λίαν διαφωτιστικοὺς ὡς πρὸς τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τῶν μητροπολιτῶν Μελενίκου. Οὗτοι ἦσαν: Λεόντιος ὁ Α' (1769-1796), Ἄνθιμος ὁ Β' (1796-1820), Σαμουὴλ (1820-1830), Γρηγόριος ὁ Γ' (1830-1837), Διονύσιος ὁ Γ' (1837-1875), Προκόπιος (1875-1891), Ἀλέξανδρος (1891-1894), Κωνσταντῖνος (1894-1899), Λεόντιος (1899-1900), Ἰωακεὶμ (1900-1903), Εἰρηναῖος (1903-1906), Αἰμιλιανὸς (1906-1911), Κωνσταντῖνος (1911-1913), Παρθένιος (1913-1921), Νεόφυτος (1922-1931), Βασίλειος (1930-1967) καὶ Ἰωάννης (1967-). Οἱ τελευταῖοι τέσσαρες συνεχίζουν τὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως Μελενίκου ὡς μητροπολῖται Σιδηροκάστρου, ἔχοντες ἕδραν των τὸ Σιδηρόκαστρον, ἔνθα κατέφυγον οἱ περισσότεροι Ἕλληνες κάτοικοι Μελενίκου μετὰ τὸ 1923, ὅτε ἡ πόλις καὶ τὸ βόρειον τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Μελενίκου παρεχωρήθησαν βάσει τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Ἐθνικοὶ ἀγῶνες. Ἡ κατ' ἐξοχὴν προσφορὰ τοῦ συγγραφέως τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐργασίας ἔγκειται εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἀναδίπλωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος εἰς τὴν Τζουμαγιὰν καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν λοιπὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Αἱ ἔνοπλοι ἑλληνικαὶ ὁμάδες τῆς Τζουμαγιᾶς διεδραμάτισαν ρόλον ἀμυντικῆς θωρακίσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἐναντίον τῶν ὀργάνων τῶν ξένων προπαγανδῶν, κυρίως τῶν Βουλγάρων καὶ δευτερευόντως τῶν Ρουμανοφίλων. Διεκρίθησαν ὡς ἡγετικὰ στελέχη τῶν ἐνόπλων ἑλληνικῶν σωμάτων οἱ: Θανάσης Χατζηπανταζῆς, Στέργιος Βλάχμπεης, Θωμᾶς Τζιντζῆς, Δημήτριος Ρώτσκας, Νικολάκης Καλαμαρτζῆς, Γιάννης Πατσιάκας κ.ἄ.

Μερικαὶ διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις. Ἡ βλαχικὴ λέξις Ἴσβουρου (πληθ. Ἴσβουρι) = πηγή, βρύση, δὲν εἶναι ρουμανικῆς ἀλλὰ σλαβικῆς προελεύσεως, ἐκ τῆς σλαβικῆς λέξεως izvor = πηγὴ (βλ. σ. 19, σημ. 3). Ὁ τέως ἐπίσκοπος Χαριουπόλεως Κωνσταντῖνος Ἀσημιάδης κατὰ τὸ 1911 ἐξελέγη μητροπολίτης Μελενίκου (1911-1913) καὶ οὐχὶ Σιδηροκάστρου, ὅπως σημειώνει ὁ συγγραφεὺς (σ. 96), τιμᾶται δὲ ἡ μνήμη του ὡς ἐθνομάρτυρος ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ μητροπολίτου Μελενίκου, κατακρεουργηθέντος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς τὸ Σιδηρόκαστρον τὴν 25 Ἰουνίου τοῦ 1913. Ἔργον τῆς Τοπικῆς Συνόδου τοῦ 1872 ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν ὑπῆρξεν ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Βουλγάρου Ἐξάρχου διὰ νὰ ἐπέλθῃ τὸ Σχίσμα (σ. 151), ἀλλὰ ἡ καταδίκη τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ ὡς αἱρέσεως καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ὡς Σχισματικῶν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος. Κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν περίοδον, τέλος, δὲν ἔχομεν «αὐτοκέφαλη βουλγαρικὴ ἐκκλησία» (σ.151), ἡ ὁποία ἀνεγνωρίσθη, ὡς τοιαύτη, πολὺ ἀργότερον, μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ βουλγαρικοῦ Σχίσματος.

Ἵδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ΑΘΑΝ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Nomikos Michael Vaporis, Codex (B) Beta of the Ecumenical Patriarchate of Constantinople. Aspects of the History of the Church of Constantinople, Brookline 1975,